

13

№876

С. С. Бобчевъ.

Въпроси на деня. № 1.

~~VII - 9 - 21~~

КАКВО ИСКА БЪЛГАРСКИЯТЪ НАРОДЪ

(Историко-политически очеркъ)

Съ двъ карти.

СОФИЯ

Печатница на Народното Осигурит. Дружество „Балканъ“.

1915.

№ 8^М 6

С. С. Бобчевъ.

Въпроси на деня. № 1.

Л 1133

КАКВО ИСКА БЪЛГАРСКИЯТЪ НАРОДЪ

(Историко-политически очеркъ)

Съ две карти.

СОФИЯ

Печатница на Народното Осигурит. Дружество „Балканъ“.

1915.

Българскиятъ народъ и неговитѣ стремежи.

(Историко-политически очеркъ).

На голѣмата война, както се вижда по всичко, е сѣдено да измѣни доста дълбоко не само картата на централна Европа. Балканскиятъ полуостровъ не може да не бѣде засегнатъ, особено слѣдъ като младотурското правителство самѣ тури на карта сѣществуването на Отоманската империя съ вѣоржжено нападение противъ Русия и слѣдъ като Италия окупира Валона, а други малки държави — Гърция и Сърбия, прибързаха да завематъ значителни части отъ онова, което бѣше наречено Албанска държава и което бѣше едно недоносче на европейската дипломация, порочно въ самото му заченване. Слѣдъ тѣзи актове вече е смѣшно да се говори за непожтнатостъ на Букурешкия договоръ, та и на Цариградския, които, както се помни, лишиха България отъ законнитѣ ѣ придобивки и откъснаха отъ нейния националенъ организъмъ кжсове, безъ които тоя организъмъ не може да живѣе правиленъ държавенъ и културно-икономически животъ.

Отъ десетъ мѣсеца, откакъ е почната войната, България, както и други съсѣдни държави, стои неутрална. Отъ много страни ней се натяква за това. — Защо стои неутрална България, когато единъ нейнъ свещенъ дългъ отдавна ѣ диктуваше да се постави наредъ съ своята Освободителка и съюзницитѣ ѣ, които се борятъ за правдата и за принципа на националноститѣ, който извика българското политическо освобождение? Поставятъ ни се и много още питання. Какви сж исканията на България? Защо тя не се задоволи само съ Мидия-Еносъ? Защо иска и Македония, която вече е въ политическа зависимостъ отъ Сърбия и Гърция? Защо не се разпрости съ Добруджанския край, който ѣ се отне въ Букурещъ?

Единъ бѣгълъ, *à vol d'oiseau*, погледъ върху българския въпросъ, върху появлението и еволюцията му се налага. Залавяме се тукъ да направимъ вкратцѣ тоя погледъ, който би прѣдставилъ като въ една картина онова, което не е непознато, но което струва да се повтаря, защото не всѣкога се спомня, когато е необходимо. Цѣльта на тия бѣлѣжки е прочее да послужатъ като напомняне — *Pro memoria* — на всички, които се занимаватъ съ съврѣменнитѣ

политически и особно съ балканскитѣ политически въпроси. А може мнозина, които не сж имали случай да се запознаятъ съ прѣдмета, да намѣрятъ въ тия бѣлѣжки и нѣкои нови за тѣхъ данни, нѣкое ново освѣтление*).

I.

Най-раннитѣ стѣпки и стремежи.

Славянитѣ, на които днешнитѣ българи сж потомци, се появиа много рано на Балканския полуостровъ. Въ III в. сл. Р. Х., за тѣхъ вече се говори въ византийскитѣ лѣтописи. Пó-късно, славянскитѣ заселвания се усилватъ и, въ VI вѣкъ, Македония бѣше наречена отъ самитѣ византийски писатели Славиния. Тѣзи нахлувания и заселвания се извършиха най-напрѣдъ мирно и тихо, а пó-късно съ вѣоржжена сила. Въ VI вѣкъ, славянитѣ вече пълнятъ пространството отъ Дунавъ до Бѣло (Егейско) море и Пелопонезъ, отъ Черно море до Охридско езеро.

Редомъ и отдѣлно отъ тѣзи славяни на П-ва се появиа и българскитѣ орди, които въ 626 г. се озоваха даже подъ стѣнитѣ на Цариградъ, който обсаждаха наедно съ славяни и авари. Българитѣ бѣха едно юнашко, готово на смѣли походи, племе, съ яка военна организация и съ централизаторски стремежи, когато славянитѣ бѣха сравнително мирно племе и съ стремежи за тихъ, домашенъ, земледѣлски и скотовѣдски поминѣкъ. Една отъ петѣтѣ силни български дружини, съ Кубратовия синъ князь Аспаруха на чело, се яви на Полуострова, идейки откъмъ брѣговетѣ на Черно и Азовско море и р. Кубанъ, нахлу прѣзъ устията на Дунава въ Скития (нинѣшна Добруджа), и съ ножъ въ ржка завоева сѣверо-източния кѣтъ на долня Мизия (придунавска България), като наложи миренъ договоръ на визант. императоръ Константинъ Погонатъ (679 г.), по силата на който Византия признаваше териториалнитѣ придобивки на Аспаруха и границитѣ на неговитѣ владѣния, като се задѣлжи да му плаща годишенъ данѣкъ. Славянитѣ въ долня Мизия посрѣщнаха съ готовность познатитѣ си сѣратници противъ Византия, разбраха се безъ особени прѣговори и договори, и сключиха онова споразумѣние, което може да се нарече *entente cordiale* за дружно живуване, съвмѣстно ратуване и държавно управление. Основаването на първата българска държава се дѣлжи на тази *entente cordiale*, както и на договора съ Погоната, — първата междудържавна проява на България, като политическа единица.

За историческитѣ сѣдбини и културно-политическия животъ на така основаната българска държава, и за българския народъ въобще, никакъ не е важно отъ какѣвъ произходъ е била Аспару-

*) Тази статия е назначена да бжде издадена на френски и руски и разпространена на чужбина.

ховата дружина: славянски, фински или турански (хунно-тюркски) По тоя въпросъ и до сега сжществуватъ разни теории. Сжщественото е, че славянската стихия послужи за основа на българската националностъ. Най-многого, което може да се каже е че, ако не сж били отъ славянско племе българскитѣ дружинници на Аспаруха, тѣ, по отношение на славянитѣ, изиграха сжщата роля, която франкитѣ изиграха въ Галия, а варяжкитѣ руси въ Русия. Българитѣ се прѣтопиха въ славянската стихия и не оставиха други чувствителни слѣди освѣнъ името си.

Стремежитѣ на българскитѣ славяни при заселването имъ на Полуострова, идейки тукъ изъ Прикарпатието и Дакия, бѣха ясни и понятни. Въ лутанията си, народитѣ отъ тая епоха, та и славянитѣ, дирѣха постоянно жилища, за да се заселятъ и закрѣпятъ. Всички дирѣха единъ свой кжтъ подъ слънцето. Българскитѣ славяни намѣриха тоя кжтъ въ благодатната земя, която се разтиласе прѣдъ тѣхнитѣ очи и която тѣ скоро завзеха: отъ Дунавъ до Егейско море, и отъ Черно море до Охридско езеро. Колко тѣ държаха за едно яко и постоянно настаняване въ Полуострова, личи по онази ожесточеностъ, съ която мирнитѣ славянски дружини се нафърляха на Византия, когато тя се опитваше да ги спре въ мирното имъ шествие, обърнато въ кръвопролитно стълкновение низъ Полуострова. *Аспаруховата дружина спомогна да се достигне първия политически идеалъ на българскитѣ славяни.* Образува се една яка национална ядка около Абоба-Плиска и Прѣславъ — първитѣ български столици—като база за всичкитѣ по-сетнѣшни дѣйствия при ширенето и закрѣпването на България. Тервель (696—719) сполучва да закржгли прѣдѣлитѣ на българската държавна територия доста на югъ къмъ Тракия. Въ Цариградъ го чествуватъ като василевсъ за услугитѣ, които бѣше направилъ на Анастасия II. Великиятъ Крумъ (803—814), отива до Одринъ и се явява подъ стѣнитѣ на Цариградъ, откакъ закрѣпи Анхиалъ-Месемврийската покрайнина за своето царство. Омортагъ (814—831) отива до Еркесията, — приблизително сегашната тракийска граница на България. При Пресияма и Бориса (852—884) въ България влазя вече формално и Македония съ Охридъ. При Симеона, още повече се закржглятъ българскитѣ прѣдѣли въ границитѣ на българо-славянскитѣ селища, като въ своя исполински замахъ Симеонъ допълня присъединяването на македонскитѣ области до сѣверна Тесалия, включително, и до Албания, и стига къмъ адриатическото крайбрѣжие. При Самуила (976—1014), центърътъ на българската държава се прѣнася въ западна България, кждѣто Скопие, Прилѣпъ, Битоля, Прѣспа и Охридъ играятъ, едно слѣдъ друго и за извѣстно врѣме, ролята на Абоба-Плиска и Прѣславъ.

Слѣдъ 168-годишно робство подъ византийцитѣ и слѣдъ многократни революционни опити за освобождаване, най-послѣ българитѣ сполучватъ, при Асѣневци, да основатъ втората си държава. И пакъ се почватъ стремежитѣ за ширене въ границитѣ на българската националностъ, — стремежи, които се увѣнчаватъ съ успѣхъ постепенно при Калояна и Асѣня II; при послѣдния българската

държава обхваща цялата територия от Дунав до долня Марица и Егейско море, и от Черно море до Охридско езеро, съ излази и на Адриатиката. Въ повече или въ по-малки размъри, тѣзи граници, които извѣстно врѣме обхващаха и сръбски земи до Бѣлградъ, включително, прѣтърпяваха нѣкои промѣни и свивания, докато при Шишмановци, турскитѣ завоеватели, повикани на помощ отъ Византия, сломиха разнебитената отъ вжтрѣшни раздори и разколи България. Българското отечество, на което вече етническитѣ граници бѣха доста ясно опрѣдѣлени, заживѣ единъ животъ на двойно робство: политическо — подъ турцитѣ и духовно — подъ цариградския патриархъ.

II.

Националната основа на старата българска държава.

Българскитѣ славяни, които изпълниха съ своитѣ заселища източната и частъ отъ западната половина на Полуострова, се появиха тукъ, както видѣхме, много рано. Сравнително по-късно, въ сѣверо-западната частъ на П-строва, се явяватъ сърбитѣ, които извѣстно врѣме живѣятъ като васали въ византийски владѣния. Дълго врѣме частъ отъ тѣхъ влизатъ въ състава на българската държава и най-послѣ (въ началото на XI в.) основаватъ, при Воислава, отдѣлна сръбска независима областъ. Въ края на XII в. сръбското племе се дѣли на двѣ части: едното (Босна) се намѣрва въ западно-католишката духовна сфера, другата (Рашка) — въ византийската. И истинската сръбска история почва едва отъ XIII в., при Стефана Нѣманя.

Българскитѣ държавни владѣтели и отъ първото и отъ второто българско царства, наистина, сж били изкушавани отъ омаята да видятъ своята държава колкото се може повече разширена. Въ основата обаче на тѣзи тѣхни стремежи винаги е лежало запазването на своето, националното. Българско-славянскиятъ елементъ се е простиралъ отъ Карпатскитѣ гори прѣзъ Дакия до Бѣло море, и отъ Черно море до Охридско езеро. Въ Полуострова, наистина, българскитѣ славяни бѣха заварили, слѣдъ варварскитѣ опустошения и нашествия, слаби остатъци отъ стари траки и илирийци; но малобройността имъ не прѣчеше на единството на българско-славянската стихия. Тая послѣдната не прѣтопи въ себе си нито потомцитѣ на тракитѣ — куцовласитѣ, нито потомцитѣ на илирийцитѣ — албанцитѣ. Тя не се опита никждѣ да обезродява и унищожава най-южнитѣ обитатели на П-ва — гърцитѣ. Извънредно плодовитото българско-славянско племе не само не взе, но то даде твърдѣ много жертви на чужди гръко-албански елементи.

Българската националностъ се засилваше постепенно, а особно въ врѣме на Борисовото и Симеоново царуване. Прѣзъ тази епоха,

християнството озари съ своитѣ свѣтлини българския народъ (при Бориса, 864). Равноапостолнитѣ братя Кирилъ и Методи дадоха национална книга на българитѣ. Тѣхнитѣ ученици — Климентъ, Сава, Наумъ, Гораздъ и Ангеларий, — както и тѣхнитѣ приемници, покриха България съ черкови и училища, бидейки покровителствувани отъ държавнитѣ владѣтели. Българската областъ Македония бѣше станала люлка на националната просвѣта. Св. Климентъ въ извѣстно врѣме наброяваше хиляди ученици въ тази крайнина. Българската писменостъ се разви извънредно бърже. Правни сборки, Номоканонъ, богослужебни книги, проповѣди и жития, писани на старобългарски, съставяха книжовно богатство, което послужи на всички други славяни. И руси и сърби заеха своята първа книга и духовна култура отъ старобългарската. Поменатитѣ староб. книжовни творения отъ богослужебенъ и канониченъ характеръ се прѣнесоха и прѣписаха въ Сърбия и Русия.

Чрѣзъ писмеността и духовната култура, българската държава видѣ националното си обединение засилено въ най-широки размѣри. Повече отъ 150-годишното владичество на византийцитѣ въ България и старанията да се обезроди българската стихия не можаха да направятъ много нѣщо. Националниятъ български елементъ остана силенъ и езиковно и културно, па и въ политическитѣ си стремежи, за да възкрѣсне изъ него втората българска държава; — точно така този сжщиятъ елементъ — измжчванъ, изтрѣбванъ и смазанъ духовно и материално, прѣзъ всичкото врѣме на 5-вѣковното турско иго — продължава да живѣе и, още въ първата половина на XIX столѣтие, издига гласъ за възраждане и новъ националенъ животъ.

Историци и етнографи не можеха да не се чудятъ на онова зрѣлище, на което тѣ бѣха непосредни наблюдатели, когато къмъ края на първата половина отъ 19 стол. българскиятъ народъ започна да се събужда и когато видѣха, че той не само е останалъ живъ слѣдъ вѣкове политическо и духовно робство, но и че той се още държи на компактни маси и то надлѣжъ и наширъ по цѣлата източна, южна и западна частъ на Балканския полуостровъ. Наистина, малко по-рано, даже историци-слависти, или не знаеха за сжществуването на български елементъ на Полуострова, или поменаваха за български славяни като за едно рѣдко явление. Единъ Шафарикъ дори твърдѣше, всрѣдъ прѣпирнитѣ дали сжществуватъ остатки отъ старитѣ българи или не, че отъ тѣхъ останали едва 600,000 души. Но непосредни на мѣстото наблюдения и изучавания дадоха положителни резултати. Пжтешественици и учени европейци, като Пукевилъ, Ами Буе, Лежанъ, Сиприенъ Роберъ, Бланки, Григоровичъ, Мекензи и Ирби и пр. и пр. во очию се убѣдиха, че българскиятъ елементъ е запазилъ жизнеспособността си отъ Дунава дори до стѣнитѣ на Цариградъ и отъ черноморското крайбрежие до Черни Дринъ и Бистрица. Невѣрвацитѣ можеха твърдѣ лесно да провѣрятъ тоя фактъ. И лека-полека етнографската и

географска наука трѣбваше да признае, че българскиятъ народъ, въпрѣки вѣковното робство, което го съсипваше, и въпрѣки планинскитѣ вериги, които го дѣлѣха, е запазилъ своето сществуване и национално единство въ езикъ, обичаи и копнежи.

Това единство и солидарността въ интереситѣ на българитѣ отъ придунавска България, Тракия и Македония се констатираха и официално отъ Високата Порта по врѣме на голѣмитѣ антигрѣцки движения, които обхванаха българската частъ на Полуострова, и които бѣха особено силни въ Търново и Велесъ, въ Шуменъ и Скопье, въ Пловдивъ, Самоковъ и Охридъ. Великъ везиръ (Мехмедъ Кжбржлж, 1860) и други султански пратеници, въ 60-тѣ години отъ миналото столѣтие, констатираха на мѣстото това положение на нѣщата. Не току-тъй Али-паша — единъ голѣмъ дипломатъ и знаменитъ турски патриотъ — се съгласи да прѣдложи на Султана издаването на ферманъ за единъ български екзархатъ, който обемаше поменатитѣ български земи въ придунавска България, Тракия и Македония. Султанскиятъ ферманъ отъ февр. 1870 г. бѣше едно официално признаване на българската националностъ въ нейнитѣ етнографски граници.

III.

Просвѣтно-културни и политични заслуги на България.

Попадналъ на извънредно важно мѣсто въ Полуострова и разтлалъ се на едно широко пространство, не винаги сгодно за дружна и обединена дѣйностъ, българскиятъ народъ никога не е прѣстаналъ да се държи здравата о своята национална идея и независимостъ. Въ тежкитѣ години на византийско и турско владичество, той живо, енергично, и много пѣти съ огънь и ножъ, е реагиралъ противъ своитѣ подтисници. Българскиятъ народъ се е стремилъ винаги да се запази.

Въ своята жизнеспособностъ и при драгоцѣннитѣ качества, съ които се е отличавалъ, българскиятъ народъ е билъ щастливъ да сътвори нѣщо и — не само за себе си. Той е билъ въ извѣстни моменти творчески народъ. Славянството има право да се хвали съ него, не само за това че въ неговитѣ нѣдра най-напрѣдъ се зароди, укрѣпи и разви онази книжнина, която биде възприета и въ другитѣ славянски земи наедно съ християнството, но още и затова, че българскиятъ народъ винаги е билъ стражъ и оплотъ противъ грѣцкитѣ талази и, по-късно, противъ турскитѣ ордии. Той съ гърдитѣ си служеше като прѣграда и спираше както опаснитѣ влияния и стремежи на първитѣ, тѣй и завоеванията на вторитѣ. Съ жилавостъ и неустрашимостъ българскиятъ народъ се борѣ противъ гърци. Слѣдъ изчерпването на послѣднитѣ си сили, той, сломенъ но неунищоженъ, подпадна подъ турския яремъ. Неговитѣ мжки,

рани и жертви бѣха дадени изобилно и съ тѣхъ се откупваше безопасността на Европа отъ буйната турска стихия. Слѣдъ омаломощаването на турцитѣ, бѣше вече по-мжчно развитието на тѣхнитѣ сили оттаткъ Дунава и по направление къмъ Пеща и Виена. Нѣма другъ народъ на Балк. п-въ, който така мжжествено и самопожертвователно да е работилъ за Европа и за славянството и да е спиралъ вълнитѣ на азиатския пришелецъ.

Но има и друга, бихме я нарекли общочовѣшка, услуга, която е направилъ българскиятъ народъ въ най-ранното врѣме на своя исторически животъ. Думата ни е за учението на богомилството, което се появи на българска почва и което се разви въ едно мирово учение — за свобода, равенство и братство. Богомилското учение криеше въ себе си заченки на онова учение за правата на човѣка и на снова възраждане, което отсетнѣ прѣсъздаде Европа и цѣлия свѣтъ. На кладата въ Византия, Богомилъ Василъ бѣ изгоренъ за идеитѣ, които проповѣдваше и които нѣколко столѣтия по-късно бѣха чрѣзъ разни пжтища обхванали много срднѣоевропейски и западно-европейски земи, и въ жертва на които по-новъ единъ тѣхенъ прѣдставитель — Янъ Хусъ — сложи главата си въ Констанцъ, като изгорѣ на сжщо такава кладата. Тукъ византийски нетолеранти и фанатици не можаха да разбератъ сжществото на едно свѣтло учение, което отпослѣ биде осакатено и направено опасно за българската държава; — тамъ едно нѣмско католишко духовенство изгори единъ великъ човѣкъ, защото проповѣдвалъ свобода, равенство и братство, и защото поддържалъ, че молитвитѣ трѣбва да се правятъ на роденъ езикъ и че всѣка черкова трѣбва да бжде национална, ако се иска да се върви по пжтя на едно правилно развитие. Богомилъ и Хусъ посѣха сѣмето на свободата на съвѣстѣта и на правата на човѣка, — сѣме, което даде таквазъ богата жетва за всички културни народи въ по-ново врѣме.

Единъ народъ, който въ своя миналъ животъ има такъвъ активъ отъ заслуги, не може да не се домогва до правото за сжществуване и за едно достойно мѣсто подъ слънцето. Културното човѣчество, като обществена сила и всенароденъ ареопагъ, не може да не брани съ своята присжда, отъ посѣгателства и отъ разпожсване и ограбване, една националность като българската, която и въ миналото и въ настоящето е ограничавала своитѣ аспирации въ националното си закрѣпване и въ по-силна работа за социалното благо, и която и въ бждеще не замисля друго освѣнъ да дири щастието си въ мирна просвѣтно-културна и икономична дѣйность, рамо до рамо съ народитѣ, съ които ѝ е сждено да съсѣдствува и да общува.

IV.

Турското владичество и българската националност.

Трѣбва да се признае безъ забикалки, че турското владичество при всичкитѣ злоупотреби, насилия и звѣрства, вършени въ разни врѣмена отъ лоши хора, съ поводъ и безъ поводъ, не бѣше гибелно за българската националност. Още при самото завладѣване на България, между българи и турци бѣше, по мълчаливъ начинъ сѣкашъ, сключенъ единъ договоръ, споредъ който българитѣ бѣха длѣжни да мируватъ и да плащатъ данѣкъ на султанското правителство, а това правителство бѣше длѣжно да остави българитѣ да живѣятъ споредъ своитѣ стари прѣдания и обичаи, не стѣснявани въ своето челядно и общинско самоуправление и въ изпълнението на своитѣ религиозни обряди и молитви.

Наистина, византийската тенденция да се не само омаломощи, но и да се изтрѣби, ако не да се обезроди, българскиятъ елементъ, тури въ ходъ всички възможни и невъзможни административно-черковни срдства. Гръцката патриархия, чрѣзъ своето непосредно влияние върху Високата порта, сполучи, съ сплетни и клевети, да унищожи независимата българска черкова както въ Търново, тѣй и въ Охридъ. Гръцки владици бѣха изпроводени въ всички епархии въ Македония, Тракия и Дунавска България; и тѣ се помжчиха не само да грабятъ материалнитѣ блага на отечеството, но още и да погрѣчватъ на първо врѣме градското, а послѣ и селското население. Въ дѣйствителностъ обаче, всички тѣзи пѣклени планове и опити не произведоха сжществено дѣйствие. Българинътъ въ селата, — а тамъ бѣше ядката и стихията на българския елементъ, — остана съвършено непокваренъ и незасегнатъ отъ гръцката култура. Както въ Охридско и Търновско, така и въ Лозенградско и Прѣславско, па сжщо и на брѣговетѣ на Марица и Бистрица, българскиятъ селенинъ живѣеше съ своята култура и национални обичаи.

Усилията, които гръцката патриархия направи въ края на 18-о и въ началото на 19-о столѣтие, за да прѣтопи и погуби българския елементъ, останаха безъ резултатъ. Тѣ извикаха отъ страна на българското население една реакция, която се разрази въ борба за националенъ езикъ въ черкови и училища, — борба, завършена съ побѣдата и възстановяването на автокефалната българска черкова.

Въ това врѣме, когато нито сърби нито румъни се опълчиха въ борба противъ Фенеръ, българинътъ намѣри сили и срдства да се бори и да го надвие.

Характерно явление! Сърби и румъни, както впрочемъ и гърцитѣ отъ Елада, честити съ своето мѣстоположение, запазвани отъ турскитѣ насилия съ цѣлата масса на българския народъ, почватъ своето възраждане като се стремятъ и сполучватъ да се освободятъ отъ турското владичество; а въ това врѣме българскиятъ народъ

залавя борба само за духовна свобода и култура и сполучва да се освободи отъ игото на гръцкото духовенство. Колкото се касае до политическитѣ борби противъ турското владичество, и тѣ не прѣставаха, но тѣ бѣха слаби и неорганизирани четнишки движения, които завършваха злочесто и съ грамадни жертви. Важното въ тѣзи политически движения, както и въ културно-духовнитѣ движения на българитѣ, бѣше това, че и тукъ тѣ дѣйствуваха солидарно и въ Македония, и въ Тракия, и въ придунавска България. Ако Бланки, изпроводенъ отъ правителството на Гизо (1841 год.), слѣдъ Нишко-Пиротското възстание, констатира („Voyage en Bulgarie“), че бунтътъ въ Нишко е дѣло на българи, извикано отъ злоупотрѣбитѣ на турски фискални чиновници, то за българи въ тѣзи мѣста говори по сжщия случай въ рапорта си и пратеникътъ на руския императоръ Николай I — статскиятъ съвѣтникъ Кодинецъ (19/31 авг. 1841).

Ако европейски пътешественици и учени, за които се помена вече по-горѣ, неофициално отбѣлѣжиха, че отъ Черно Море до Охридъ живѣе български елементъ, то самото султанско правителство бѣше принудено официално да признае, съ фермана си отъ февруарий 1840 г., че не само епархиитѣ въ сѣверна и южна България, но и епархиитѣ: Пиротска, Нишка, Дебърска, Велеска, както и Скопска, Битолска, Охридска, Струмишка, Сърска и даже Одринска, сж или изцѣло български, или съ българско болшинство. Султанскиятъ ферманъ отъ февр. 1870 год. бѣше тържественъ актъ, който припозна цѣлокупността на българската националностъ въ нейнитѣ етнически прѣдѣли. Справедливитѣ домогвания и усилия на българския народъ и тукъ бѣха възнаградени съ припознаване правата му. Тържеството на това право достигна до своя апогей, когато въ столицата на османитѣ, въ 1871 год., се свика извѣстния Български народенъ съборъ, въ който българската националностъ видѣ своитѣ прѣдставители изъ всички български епархии: отъ Тулча до Охридъ и Костуръ, отъ Дебъръ и Нишъ до Лозенградъ и Свиленградъ, и отъ Видинъ до Съръ.

Че етничниятъ съставъ на Македония е български още отъ много ранно врѣме, има безспорни доказателства дори отъ X в., когато Василий Българоубиецъ се залови да завоевае тоя край и когато той, като си подчини западна България, т. е. Македония, даде на Охридското архиепископство права като на българско и съ население българско, а Костурскиятъ и Струмишкиятъ епископъ носѣха названията: първиятъ — екзархъ на цѣла стара България, а вториятъ — екзархъ на българска Македония. Отъ сръбска пѣкъ страна, Вукъ Караджичъ, въ 1822 година, въ „Додатак Санкпетербургскимъ сравнителнимъ речницима“ признава, че македонското население говори именно български езикъ. А сръбскиятъ историкъ Иованъ Раичъ още въ 1794 год., въ своята „История на сръбския народъ“, свѣдочи, че сръбскитѣ земи не отиватъ оттаткъ Шаръ-планина и че Македония и нейното население сж български. Сжщото потвърдяватъ по-рано (въ 1690 год.) сръбскиятъ патриархъ Арсени Чер-

ноевичъ и неговиятъ дяконъ Велко Поповичъ (Starini, Издание на Югославянската акад. на наукитѣ, I, 4). Отъ новитѣ югославянски писатели нека напомнимъ свидѣтелствата на акад. Ягича и сръбския археологъ Верковича.

V.

Освободителното движение.

Школата на борцитѣ за независима черкова не бѣше погълнала въ себе си дѣйността на други дѣйци, посветили се на борба за политическата свобода на България. Колкото на гледъ и да се струваше, че тѣзи дѣйци иматъ противоположни възгледи, колкото и да влѣзваха даже въ горещи прѣспирни помежду си, тѣ отиваха къмъ сжщата цѣль, макаръ и изъ разни пжтища. Неофитъ Бозвели и Иларионъ Макариополски не бѣха антиподи на Сава Раковски и други водачи на революционната политическа мисль въвъ и внѣ отъ България; — тѣ само се допълняха. Политическата мисль у насъ не можеше да се развие и разцѣфне въ такъвъ разкошенъ видъ, въ какъвто я прѣдставиха Ботевци, Левски и Бенковски, ако не бѣше тя поддържана и култивирана чрѣзъ мирната школна просвѣта, почната отъ отецъ Паисий Хилендарски, развита отъ Неофитовцитѣ Рилски и Бозвели, отъ Райно Поповичовци, Геровци, Хр. Павловичи, Пейчиновичи, Груевци, Момчиловци, Цанковци, Славейковци и пр. Искрата за народна черкова и за огнена борба противъ грѣцки владци изкочи въ Македония: Скопье, Велесъ и Прилѣпъ.

И въ широко-освободителното движение на България подвижницитѣ бѣха прѣдставители отъ всички кжтища на българското отечество. Ние можемъ да посочимъ на просвѣтно-революционни дѣйци, които изхвъркнаха изъ тритѣ области на българското отечество, каквито бѣха: братя Миладинови отъ Струга, Раковски отъ Котелъ, Ботевъ отъ Калоферъ, дяконъ Левски отъ Карлово и пр. Ако едно отъ раннитѣ български революционни движения се прояви въ Нишко, то нееднократно и Тракия и Македония се обхващаха отъ облацитѣ на българската революционна мисль.

Казахме, че революционнитѣ движения въ България бѣха осждени на явна несполука. Кланѣто въ Батакъ и Перушица въ 1876 г., ужаситѣ въ Брацигово, Петричъ, Панагюрище и другадѣ въ Южна България, жестокоститѣ и звѣрствата въ много мѣста на българското отечество, констатирани отъ английски, американски и руски дипломати и кореспонденти, извикаха вниманието на европейскитѣ държави и послужиха като сериозна причина да се помисли за радикални реформи въ Европейска Турция. Цариградската международна конференция отъ 1876 година, въ която влазяха прѣдставители на всички велики сили, дойде до заключение: че българскиятъ елементъ е, който прѣдимно населва тогавашнитѣ владѣния въ Евро-

пейска Турция и че реформи трѣбва да се дадатъ въ видъ на административна автономия въ Македония, Тракия и Дунавска България. Реформиранитѣ области обемаха повече или по-малко етнографскитѣ граници на българското отечество. Тѣ обхващаха почти сжщитѣ граници, които обхващаше и българскиятъ екзархатъ. Въ анекса С на протоколитѣ на Евр. международна комисия, подъ заглавие *България*, въ първия членъ на така наречения „Проектъ за Органически правилникъ“, се уреждатъ два български вилаета: източень и западены. Въ източния влазяха санджацитѣ: Русчукъ, Търново, Тулча, Варна, Сливень, Пловдивъ, и каазитѣ: Лозенградъ, Мустафа-Паша и Къзълагачъ. Западниятъ вилаетъ обемаше санджацитѣ: София, Видинъ, Нишъ, Скопие, Битоля, часть отъ Съръ, Струмица, Тиквешъ, Велесъ и Костуръ.

VI.

Слѣдъ освобождението.

Русия не можеше да гледа хладнокрѣвно на ужаситѣ, въ които живѣше единъ братски ней народъ — българскиятъ. Великиятъ царь Александръ II, освободителъ у дома си, поведе своя народъ на новъ освободителенъ подвигъ. Прѣзъ 1877—1878 г. България бѣше повикана на новъ политически животъ.

Официалното припознаване отъ султанското правителство, чрезъ фермана му за българския екзархатъ, на етнографскитѣ граници на България послужи за основа на рѣшенията, взети отъ международната конференция въ Цариградъ, а, по-сетнѣ, слѣдъ руската освободителна война, и за ржководство, между други данни, въ начертанието на С.-Стефанския договоръ. Знае се, че този послѣдниятъ даваше на България най-приблизителнитѣ ѝ етнографски граници и че въ тѣхъ влазяха Видинско, Скопско, Дебърско, Охридско, Воденско, Костурско, Сърско, Тракия до Мидия, безъ Одринъ. По този начинъ още единъ пжтъ бѣше припозната на България приблизителната ѝ територия: на сѣверъ Дунавъ, на изтокъ Черно Море до Мидия, на югъ Бѣло море съ Кавала и Орфанския заливъ, на западъ р. Бистрица, Охридското езеро и Дринъ, безъ Солунъ.

Всичко туй наистина бѣше унищожено въ Берлинъ, дѣто съчиненото българско княжество бѣше три пжти по-малко отъ онова, което бѣ установено по С.-Стефанския договоръ. Както се изразява и самъ графъ Игнатиевъ, въ неговитѣ „Бѣлѣжки по Берлинския договоръ“, писани въ 1878 година и печатани неотдавна слѣдъ смъртта му, въ Берлинъ на България се даде пространство три пжти по-малко, отколкото опрѣдѣленото ѝ прѣди войната отъ Цариградската конференция, и дори несравнимо по-малко отъ колкото бѣше съвѣкупността на епархиитѣ, влѣзли въ състава на Екзархата*.

Знае се, че всичко това стана въ Берлинъ, не защото и тамъ не припознаваха етничните граници на България, но само и само защото: 1-о искаше се да не се намалява изеднѣжъ толкозъ много Отоманската империя, та да се запази по възможность престижа на султанското правителство, за която цѣль се и създаде автономната областъ Източна Румелия; 2-о цѣлѣше се отнимането отъ Русия славата на нейнитѣ завоевания и побѣди. Отдѣлянето на Южна България бѣше едно зло, което скоро се поправи. Стана съединението. Неговата прибързаность доказваше едно: че България бѣше съвсѣмъ несправедливо разкъсана на южна и сѣверна. Жално е, че тази преждеврѣменность докара извѣстни пакости на цѣлокупното българско отечество. Западната часть на България, а именно Македония, слѣдъ това още повече стана мѣсто на голѣми измѣнчвания за мѣстното население, което на маси почна да се изселва въ княжеството, или гинѣше въ непосилни четнишки и революционни движения. Въ продължение на четвъртъ столѣтие отъ Берлинския договоръ, въ Македония само българскиятъ елементъ даваше жертви за свобода и правдини. Сърбитѣ имаха съвършено нищоженъ процентъ сѣрбомански привърженици въ Скопско, а гърцитѣ — стари остатъци въ южната часть на Македония, — Битолско, Воденско, Костурско и Сѣрско. Сръбската и гръцката пропаганди обаче се засилиха по-късно, когато забѣлѣжиха силния устремъ на българския елементъ къмъ национално обединяване.

Нѣкои руски прѣдставители въ Македония, като Ястребовъ, Иларионовъ, Ростковски, по лични или други съображения, се опитаха да намалятъ значението на българския елементъ въ тази исконна българска земя, обаче тази тѣхна тенденциозна проява на кжсогледа дипломатия скоро бѣше опровергана отъ възгледитѣ на руски официални сфери, всестранно освѣтявани изъ разни научни и дипломатски източници. Новитѣ изслѣдвания на мѣстото отъ рускитѣ учени: академикъ Кондаковъ и професоритѣ Лавровъ и Милюковъ, туриха край на сръбско-гръцкитѣ лъже-научни шашарми, съ които тѣ искаха да измамятъ свѣта върху етничния съставъ на Македония, и каквито продължаватъ и до сега да вършатъ въ много и много по-голѣми размѣри, безъ стѣснение и безъ срамъ.

Мюрцшегскитѣ и Ревелскитѣ реформи дохода своеврѣменно да потвърдятъ признаването на българския характеръ и българския съставъ на Македония, — обстоятелство, което отпослѣ се изтъкна още по-силно въ прѣговоритѣ между България и Русия прѣзъ 1910 г. Колкото се касае до Сърбия, не само нейнитѣ учени общественици и държавници, прѣзъ врѣмето което прѣдшества сключването на Българо сръбския договоръ отъ 1912 г., но и самото сръбско правителство формално и тържествено призна, че Македония отъ Шаръ-Планина на югъ е българска, като се нарече условно „спорна“ една малка зона отъ Скопската областъ.

VII.

Ограбването на България.

Дарбитъ и добродѣтелитъ на българския народъ, всеобщо признати отъ всички чужденци, които сж живѣли дълго у насъ и изучавали българското население, — тѣзи дарби блѣснаха и се доказаха на дѣло въ продължение на 3-тѣ десетилѣтия отъ нашия свободенъ животъ. Нѣма областъ въ веществената и духовна култура, въ която българскиятъ народъ да не направи грамаденъ успѣхъ. Народното образование се разпространи дори въ села и колиби. Нѣма българско село безъ училище. Грамотността стигна до степенъ, по-висока отъ тая въ Румжния, Сърбия и Гърция.

Освѣнъ първоначалнитъ училища на брой 3500, съ 9000 учители и 400,000 ученици, ние имаме 300 прогимназии съ 50,000 ученика и 1900 учители, мъжки и женски гимназии 30 съ 800 учители и 14000 ученика, педагогически училища 10, непълни гимназии 20 и единъ Университетъ — прѣдишното Висше Училище — съ четири факултета и съ 2300 студенти, отъ които 700 студентки. Българската Академия на Наукитъ — бившето, още отъ 1869 год., Българско книжовно дружество — сега занимава едно видно мѣсто между подобнитъ висши научни учрѣждения. Нѣколко театри, драматични и оперни трупы заслужватъ вниманието и се посѣщаватъ многолюдно. Желѣзници, приготвени и експлоатирани съ български сили, покриха навсждѣ България. Телеграфопощенското дѣло върви отлично. Фабрики се отвориха въ много градове; търговията се разви, рудницитъ се разработиха, и пр. и пр. Банки за ефтинъ кредитъ — освѣнъ Българ. Нар. Банка — каквито сж Земледѣлската Банка, съ клонове низъ цѣлото царство, кооперативни банки и организации, — обслужватъ населението въ всички кѣтове. Даже чужди кредитни банки и застрахователни дружества, въ голѣмо изобилие, се появиха въ страната.

Прогласяването на българската независимостъ (въ 1908 г. 22 септ.), както и възвеждането на българското княжество въ царство, дойдоха да осветятъ единъ фактъ и да измѣнятъ едно название. При все това, завистливи съсѣдски очи и въ тѣзи актове виждаха едно порастване на България прѣдъ свѣта. Слѣдъ това, българскитъ държавници справедливо виждаха необходимостта да се даде на Македония единъ сносенъ животъ и да се изпрѣвари възможността, щото тази българска земя да стане плячка на каквито и да било апетити и хищнически инстинкти.

Изтрѣбването на българския елементъ въ Македония отъ страна на турски и албански орди (помагани отчасти и отъ гърци и сърби) правѣше належаще вземането на по-ефикасни мѣрки за даване човѣшки права на македонцитъ. Младотурската юлска революция и комедията съ възстановяването на Митхадъ-пашовата конституция (год. 1908), посрѣщната за първи пжтъ съ радостъ и на-

дежди дори и отъ българскитѣ революционери въ Македония, се оказаха безполезни. Не помогна и сваянето на Абдулъ Хамида и възкачването на султанъ Мехмеда, играчка въ ржцѣтъ на младотурски управници. Въпросътъ за реформитѣ въ Македония и подобренieto участъта на тамошното население оставаше откритъ. Българското правителство трѣбваше да се замисли дълбоко върху длъжността си да помогне на страждущитѣ братя, защото Македония бѣше частъ отъ България: плътъ отъ плътъта ѝ и кръвъ отъ кръвъта ѝ.

За да може да се заговори по-енергично и за да може да се наложи на Високата Порта въвеждането на ефикасни реформи и даването на Македония автономия, налагаше се едно споразумѣние съ сърби и гърци. На първо мѣсто идѣше Сърбия. Едно разбиране съ нея бѣше повече отъ наложително. Знаеше се шовинизма въ миналото и настоящето на сърбитѣ; знаеше се, че тѣ гледаха съ криво око на естественото ширене, на което има право България; стара и нова история бѣха прѣподавали достатъчно поука на българскитѣ държавници, че съ сърби едно споразумѣние е една извънредно ненадеждна работа; помнѣха се добръ и изтрѣбителната пропаганда на сърбитѣ въ Македония слѣдъ 1870 г., и тѣхнитѣ враждебни обноси съ нашитѣ четници въ 1876 г. въ Бѣлградъ, както и враждебнитѣ имъ обноси при и слѣдъ освободителната ни война, па и тѣхното подло нападане противъ България въ 1885 год., и, най-послѣ, тѣхната фирмилиановска игра и подполна дипломатска дѣйностъ противъ българскитѣ интереси. Всичко това обаче, колкото и да се знаеше, не можеше да спре едно правителство, което мислѣше да има сполука, прѣдъ мисълъта за единъ съюзъ съ Сърбия.

Българитѣ сж се отличавали винаги по своята коректностъ, търпимостъ и добросъвѣстностъ. Нѣма въ историята примѣръ на изневѣра, която българитѣ да сж направили къмъ нѣкои свои съюзници. Въ туй врѣме, когато сърбитѣ въ свободна Сърбия — не само въ Нишко и Пиротско, но даже и въ Бѣлградъ — не допускатъ каквато и да било българска проява, даже една търговска промишлена и въобще икономическа дѣйностъ, въ София и въ цѣла България ще срѣщнете сръбски фирми да благоденствуватъ. Наистина, туй достоинство на българитѣ по нѣкога достига до крайностъ, но въ него се и състои величието на българския и славянски характеръ.

Като разчитваше на добросъвѣстността на двама изпитани държавници като Пашича и Миловановича, отъ една страна; като се надѣваше, отъ друга, че одобрението на императорското руско правителство ще служи за гаранция на сръбската вѣра и задължения, — българското правителство, въ май 1912 год., склучи таенъ договоръ съ Сърбия, цѣльта на който бѣ добиване, даже съ въоръжена ржка, автономия на Македония и, ако потрѣбва, — освобождаването на този български край. Въ такъвъ случай Сърбия получаваше земитѣ отвѣдъ Шаръ, а България — земитѣ на югъ отъ Шаръ, като се уреждаше една спорна зона — Скопската — за която имаше да се произнесе рускиятъ императоръ.

Направенитѣ отъ българското правителство нови усилия — да се дадатъ какви-годѣ ефикасни реформи за единъ сносенъ животъ въ Македония — не доведоха до сполука; напротивъ, турцитѣ сѣ по-вече и по-вече се одързостяваха и, вмѣсто подобрене, младотурската дружина постоянно донасяше влошавање въ живота на македонцитѣ. Върху това отгорѣ се появиа кланетата въ Щипъ и Кочани . . . Чашата на търпението прѣлѣ. Цѣлиятъ български народъ, безъ разлика на убѣждение, настояваше да се пристѣпи къмъ война. На бърза рѣка правителството си усигори съ едно споразумѣние съдѣйствието на Гърция. Сжщо така то си усигори и сътрудничеството на Черна-Гора.

Войната противъ Турция прѣзъ 1912 година се изнесе прѣдимно върху гърба на България. Никой не може да оспорва нито юначеството на сърбитѣ, нито дѣлата на грѣцката флота, нито заслугитѣ на черногорцитѣ, които първи почнаха прѣди още да се прогласи войната противъ Турция (5 окт. 1912 г.). Но сжщо така никой не може да отрече, че българскиятъ войникъ е, който съ чудно самопожертвуване се изстѣпи противъ главния турски напоръ на тракийското бойно поле и като ураганъ сломи този напоръ и изтласка неприятеля до Чаталджа и Булаиръ. Въ дъждъ, снѣгъ, виелици, прѣзъ непроходими урви и скали, много пѣти капналъ отъ умора и не ялъ по цѣли дни, съ рани и болки, той пакъ фъркаше отъ побѣди на побѣди. Нанизаха се една слѣдъ друга епопеитѣ: Селиолу, Петра, Ески-Полозъ, Лозенградъ, Люле-Бургасъ, Бунаръ-Хисаръ и Родосто — отъ една страна; Кърджали, Гор.-Джумая, Неврокопъ, Щипъ и Съръ — отъ друга. Увѣнчанъ съ блѣскави лаври още въ първия мѣсецъ на своитѣ походи, българскиятъ войникъ не можа да види многожелания миръ сключенъ — както се прѣдполагаше — до края на годината. Турция поиска примирие и миръ, но, и слѣдъ приетото примирие, 20 ноем. 1912 г., Лондонската конференция (3.16 дек. — 16.29 мартъ с. г.) не можа да постави край на войната чрѣзъ достоенъ миръ. Най-послѣ турското правителство, чрѣзъ своитѣ прѣдставители въ Лондонъ, прие да се сключи мира, като отстѣпи обсадения но непрѣдаденъ Одринъ. Обаче младотурцитѣ свалиха Кямилъ-паша (10.1.1913), убиха Назъмъ-паша, и прѣговоритѣ въ Лондонъ се прѣкжснаха. Войната се поднови, и пакъ на Чаталджа, Булаиръ и подъ Одринъ българскиятъ войникъ трѣбваше да носи на плѣщитѣ си всички нейни тяжести. Още еднѣжъ той се покри съ слава, като показа чудеса отъ храбростъ; той прѣвзе и Одринъ съ пристѣпъ: това бѣше на 13 мартъ. Войната се привършваше. Прѣговоритѣ въ Лондонъ се подзеха и на 1/20 май се подновиха разговоритѣ съ турскитѣ прѣдставители, а на 17/30 май се изпълни прѣпорѣжката на Съръ Едуардъ Грей къмъ онѣзи прѣдставители на балкански държави, които не бързаха да свършатъ: „Подписвайте, или си вървете; защото вие тукъ имате само тая задача.“

България имаше право да си отдѣхне: съ Лондонския протоколъ, съ изказаното отъ грѣцкия министъръ-прѣдседателъ Венизелосъ

одобрение за признаването като български градоветъ Кавала, Съресъ Драма и др., съ договора, който бѣ сключила съ сърбитъ още въ 1912, — тя вече виждаше осъществяването на своитъ национални стремежи. Тя получаваше Македония до Охридското езеро, Костуръ, Воденъ, и на югъ Кавала — Еносъ—Мидия. Слѣдъ това на България оставаше само да заживѣе миренъ културенъ животъ, да залѣкува ранитъ отъ войната и да гради щастието си въ добро съседство и дружба съ Сърбия, Гърция, Румжния, па и Турция, — да работи надъ икономическото си процъветяване.

На България не било сждено обаче да види нито дѣйствителното осъществяване на заслуженитъ си и справедливи придобивки, нито пъкъ изпълнението на хубавата програма, която си кроеше за бждеще. Въ туй врѣме, когато българскиятъ войникъ правѣше всичко, за да изнесе на плѣщитъ си великото дѣло на съюзнишката война, и да нанесе окончателно сломяване на турскитъ сили, като даваше възможност на гърци и сърби да се прославятъ съ лесни побѣди и безъ трудъ да завзематъ македонскитъ земи, — въ туй сждото врѣме сърби и гърци били прѣговаряли скришомъ и били се съгласили да лишатъ България отъ нейнитъ тѣй скъпо купени легитимни облаги.

Междусъюзнишката война бѣше приготвена и прѣдизвикана отъ сърби и гърци. Върху България се нахвърляха четири врага — сърби, гърци, румжни и турци. Уморена и изтощена, тя не можеше да смогне, за да се отбрани на четири фронта. И безъ да бжде побѣдена, тя се видѣ сломена и принудена да иде на миръ въ Букурещъ и Цариградъ. *Въ Букурещъ изнудиха и ограбиха България, а въ Цариградъ довършиха ограбването ѝ.* Ако Букурешкиятъ договоръ може да се оприличи на Франкфуртския, Цариградскиятъ напомняше положението на побѣдителъ, комуто побѣдениятъ отстъпва каквото ще! Нашата грѣшка бѣше едничка: че, съ почването си, дадохме поводъ да се разрази и приготвеното нападение и скроеното ограбване на Отечеството.

Македония, за която бѣше почната войната, за която цѣли десетки години се водѣ упорита борба за да бжде освободена, бидейки българска страна, или поне за да могатъ да ѝ се дадатъ автономни права, — освободената съ грамадни български жертви Македония се намѣри, слѣдъ Букурещъ, въ по-тежко отъ турското — гръцко и сръбско иго. А споредъ израза на единъ френски публицистъ, Македония за българитъ е както Илдефрансъ за Франция. Турцитъ отнеха южна Тракия, а румжнитъ грабнаха златна Добруджа. Английскиятъ, рускиятъ и частъ отъ френскиятъ печатъ справедливо нарекоха дѣлото на румжнитъ разбойничество (*acte de brigandage*). То не можеше другоаче да се скачества. Добруджа съ 300.000 нас. шо ни взеха, имаше само 6.10 % румжни. На България остана като единъ споменъ отъ войната излазътъ ѝ на Егейско-море (Дедеагачъ и Порто Лагосъ).

Равновѣсието на Балканитъ, върху което толкозъ много говорѣха въ Букурещъ и въ нѣкои държавни канцеларии, се наруши. България, слѣдъ грамаднитъ си жертви, добиваше едвамъ 15 хил.

кв. килом. съ 350 х. население, а всичко 5.000.000., когато Сърбия добиваше 35 х. кв. кл. съ 1.200.000 ж., а Гърция — 56 хил. кв. кл. съ 1.600.000 ж. Най-тежкото бѣше, че на България отнеха нейни собствени чисто български кѣтове въ Македония и Добруджа.

VIII.

Най-новитѣ събития и България.

Великата война въ Европа, почната прѣзъ юли 1914 г., завари България въ тежко материално и морално състояние. Българскиятъ народъ се усѣщаше дълбоко покрусенъ въ своето достоинство, силно нараненъ и отчаянъ отъ неправдитѣ, които прѣживѣ и които се нанесоха върху неговото национално единство. Лишиха го отъ чисто-българскитѣ земи тѣзи, съ които той бѣше въ сѣюзъ, въ дружба, — тѣзи, които бѣха признали съ договоръ и съ тържествени обѣщания неговитѣ права върху македонскитѣ крайнини, безспорни български земи. Той се мъчеше да удуши своето негодуване и дирѣше морални сили въ себе си за да изтърпи тази покруса, като чака благоврѣмие за да си повърне кога и да било отнетитѣ така несправедливо части отъ неговото отечество. Той мислѣше, че заблуденитѣ негови бивши сѣюзници не могатъ да не разбератъ тежината на прѣстѣпленieto, извършено надъ България, и че единъ день тѣ сами ще признаятъ, какво на Балканския полуостровъ не може да се живѣе въ миръ и сѣсѣдска безопасностъ, ако не се възстанови правдата, и ако на принципа за националноститѣ се тури кръстъ.

За голѣма жалостъ, въ „новоосвободенитѣ“ български земи въ Македония, та и въ Добруджа, се почна таково подтисничество, такива насилия и гонения на българския народъ, като че се искаше да изчезне въ мѣсеци отъ лицето на земята, която той е оросявалъ съ потѣта, мжкитѣ и кръвѣта си въ продължение на дванадесетъ столѣтия. Гърци, та особено сърби, почнаха такова насилнишка и денационализаторска политика въ Македония, и то съвършено открито, — щото отъ сега можеше да се види тежкото бѣдеще на българския народъ и невъзможността да остане той за винаги хладнокрѣвенъ зритель за изтрѣбата на българщината. Всички правени опити за вразумяване на сърби и гърци не привеждаха къмъ какво-годѣ подобрене на положението въ Македония. И румжнитѣ помислиха, че тѣ вече навѣки сѣ стопани на хубава и плодородна Добруджа . . . Въ това врѣме избухна великата международна война.

Положението на България стана още по-тежко. Тя се приканваше да иде на помощъ на Сърбия, нападната отъ Австрия и намѣрваща се въ голѣма опасностъ. Тя усѣщаше отъ една страна своя племенно-мораленъ дългъ да се отзове на поканата, която ѝ идѣше отъ Русия, отъ тази Русия, на която България дължи новия си политически свободенъ животъ! Но можеше ли българскиятъ войникъ, който вчера се дума бѣше ограбенъ отъ сърбина, да се

хвърли въ негова защита и помощ? Стигаше и това, че обидениятъ българинъ не отиде да си вземе своето въ това врѣме, когато Сърбия бѣше полуразгромена отъ австрийскитѣ войски. И тукъ достоинството на българския характеръ блѣсна въ всичката си сила. Нѣщо повече: въ България има мѣдри хора и срѣди, които сѣ още трѣзво гледатъ на нѣщата, и които прѣдвиждатъ, па и проповѣдватъ, че при пълното удовлетворяване на националнитѣ стремежи на България отъ бившитѣ ѝ съюзници, т. е. съ повръщането на отнетитѣ ѝ български земи, послѣдната още усѣща у себе си сили, да заживѣе въ миръ и културна взаимность съ своитѣ съсѣди, *защото нека се разбере добрѣ* и отъ всички, България не е искала и не иска компенсации . . . *тя иска своето*. Ако стане необходимо и възможно даже едно участие на България на страната на онѣзи, които се борятъ за човѣшки права и свобода, тя и него ще направи . . . Българскиятъ народъ съзнава напълно отъ дѣ е получавалъ досега поддръжка за осществяване на своитѣ стремежи и той инстинктивно цѣни, че неговото мѣсто не може да бѣде друго освѣнъ тамъ, дѣто е Русия и нейнитѣ съюзници. Това е въпросъ на текущи дипломатически прѣговори.

Въ настояще врѣме, въ България се полагатъ всички грижи и старания, за да се намѣри изходъ отъ ужасното положение и да се тури край на неправилнитѣ ни отношения къмъ съсѣди; между това, тѣзи послѣднитѣ — сѣкашъ нарочно! — създаватъ сѣкидневни нови спѣнки и нови мѣчнотии за едно разбиране и мирно съжителство. И гърци и сърби — даже сега! — обезродяватъ Македония: трепятъ, насилничатъ, изтрѣбватъ българщината. Всѣки день България се наводнява съ злочести бѣжанци отъ тѣзи краища. И въ панагонъ на това, когато европейскитѣ сили отъ Съглашението, съзнавайки грѣшката си че се съгласиха на отнемането отъ България нейни земи, правятъ прѣдложения, чрѣзъ които се опитватъ да задоволятъ националнитѣ стремежи на България въ законнитѣ ѝ и етнични граници, българоядци въ Сърбия и Гърция не даватъ дума да се продума, — заплашватъ и крѣскаатъ до Бога! Намѣриха се сръбски вѣстници („Политика“ и „Трибуна“), които тъкмо въ това врѣме разгласяватъ, че сръбитѣ още иматъ апетити да удовлетворяватъ, и че тѣхнитѣ стремежи отивали дори до Искъръ и Струма и по-нататкъ. Даже органътъ на мин.-прѣсед. Пашичъ, „Самоуправа“ (отъ 8 юни т. г., № 155), откакъ признава, че сѣдбинитѣ на сръбския и бѣлг. народи сѣ нераздѣлно свързани една съ друга, заявява, че не може да се съгласи на никакви отстъпки къмъ България, каквито на послѣдната се правятъ отъ Съглашението. Единственото сръбско сериозно спис. „Дело“ — и то подклажда огъня въ туй направление; а единъ професоръ отъ университета, М. И. Андоновичъ, издава въ ново издание „Нова карта Балканског полуострова, Кралевине Србије и српских земалја“, издадена въ 1905 г., въ която прѣдѣлитѣ на сръбскитѣ земи сѣ посочени до Ломъ, София (включително), Кюстендилъ, Рилския манастиръ и Кавала. Едничко щастливо изключение въ воя противъ България прави социалистическия вѣстникъ „Радничке Новине“.

Общественицитѣ и държавницитѣ на Сърбия и Гърция, та и на Румжния, съ рѣдки изключения, забравятъ и минало и настояще и бждеще. Тѣ изпускатъ изъ видъ, че България създаде условията за разгромяване на Турция и за военната слава на гърци и сърби, на които само единъ фаталенъ случай помогна да утолятъ своята лакомия и да заграбятъ български земи. Тѣ забравятъ, че така създаденото на Балканитѣ положение не може да утрае и че най-доброто разрѣшение на балканскитѣ мжчнотии се състои пакъ въ отдаването *siuht siique*, както рѣдки и мждри гласове и у тѣхъ съвѣтватъ това: Венизелосъ и вѣстницитѣ „Патрисъ“ и „Неа Алития“, отчасти Таке Йонеско, Коста Фору въ „Адевърулъ“ отъ 5 юни. Тѣ трѣбва да бждатъ съвършено заслѣпени, за да не видятъ, че бждещето на балканскитѣ народи може да бжде сигурно само въ случай, ако между тѣхъ се установи една справедлива етнографска и географска граница, и се заживѣе въ миренъ и добъръ съсѣдски животъ. Българскиятъ народъ гледа трѣзво на всички създадени мжчнотии и безъ да се увлича отъ шовинизъмъ и грандомания, прозира въ недалечното бждаще неминуемостта и тържеството на правдата. Той не желае и не посѣга на нищо чуждо, не иска и компенсации за своя неутралитетъ; но той не може да се отрече отъ своитѣ вѣковни стремежи за националното си обединение. Въ това национално обединение той вижда гаранцията, за да пристѣпи къмъ осществяване и на новия си идеалъ: *културна работа, поминъчно развитие и възможно по-голъмо благоденствие на маситѣ, които го съставятъ*. Той иска да стане единъ факторъ на сигурностъ и миръ въ тоя П-въ, — толкозъ измжчванъ до сега отъ смутове, и така — да отблагодари и на Русия за нейното винаги съчувствено и братско отнасяне къмъ него.

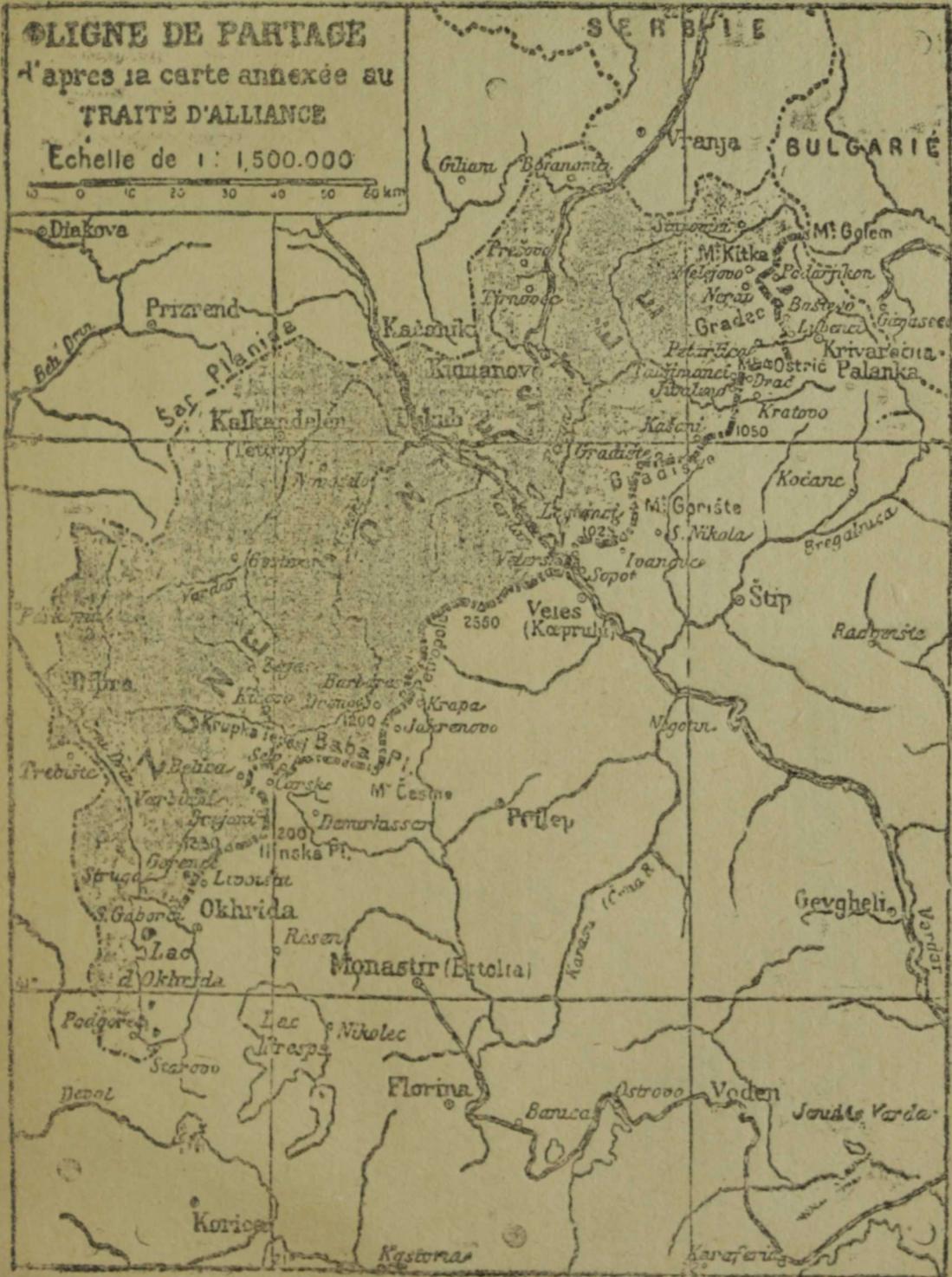
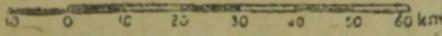
Всички прочее велики сили, които биха желали да видятъ Балканитѣ мирни, доволни и благоденствуващи по възможностъ въ етнографическитѣ имъ граници, ще направятъ добръ да поддържатъ българския народъ въ неговитѣ справедливи стремежи. Ние ще свършимъ съ думитѣ на единъ англичанинъ, Пиеръ О'Махони, който познава прѣвъзходно източнитѣ и особно балканскитѣ работи: „Букурешкиятъ договоръ, казва той, е осжденъ отъ факта, че почива на безчестие. Прѣди да се установи траенъ и здравъ миръ на Балканитѣ, трѣбва да се установятъ взаимнитѣ отношения между балк. народи. Букурешкиятъ договоръ трѣбва да се замѣсти съ нарушенитѣ два договори. Така Сърбия трѣбва да се накара да уважи договора, който тя сключи прѣди войната въ 912 г. и на Румжния трѣбва да се наложи да уважи договора, подписанъ въ Петроградъ, който тя тѣй безчестно наруши прѣзъ врѣмето, когато България бѣ омаломощена“.

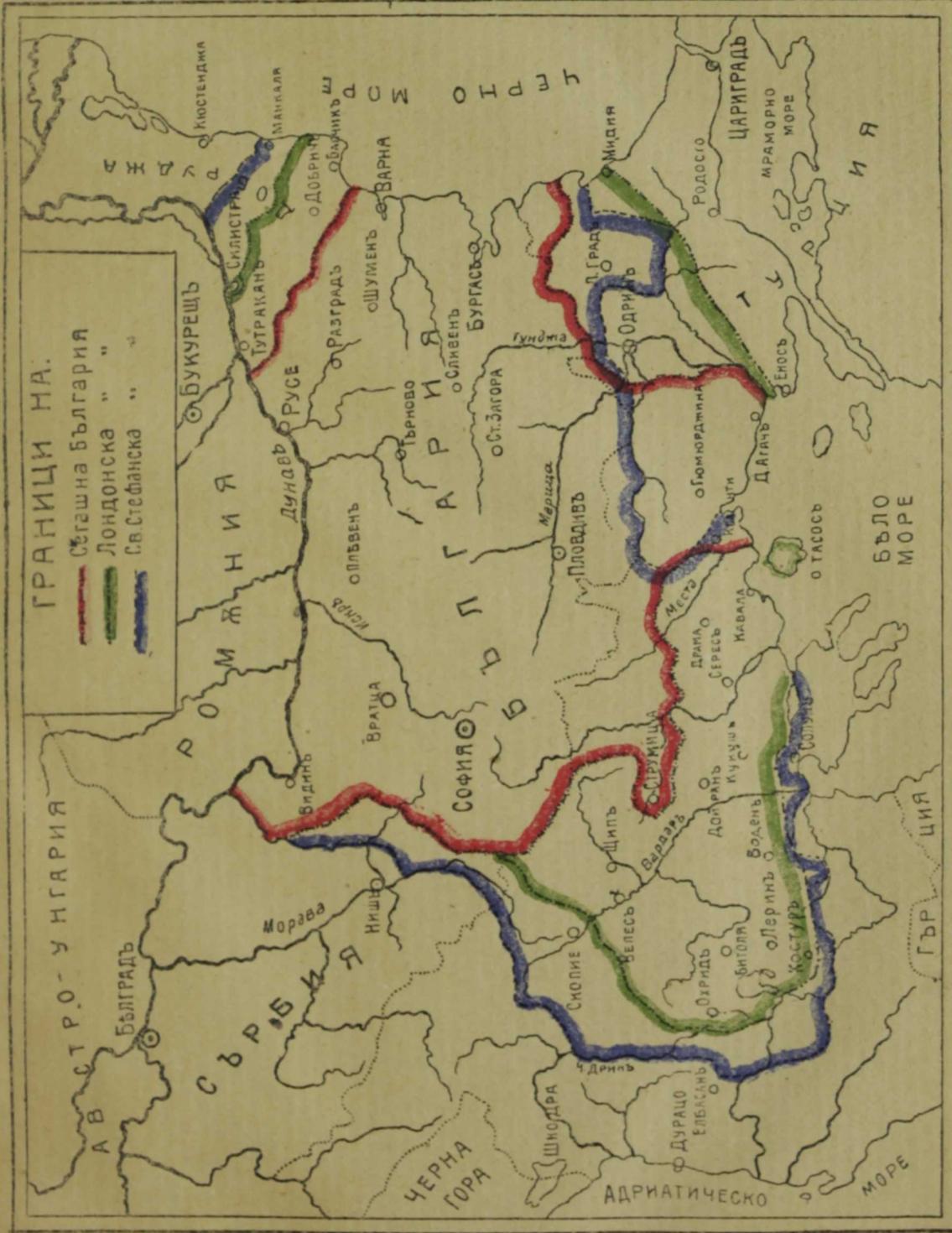
София, 10 юний, 1915 г.

LIGNE DE PARTAGE

d'après la carte annexée au
TRAITE D'ALLIANCE

Echelle de 1 : 1.500.000

Съставилъ Н. Денковъ.

МЪРКА 1 6.000.000